

LİSANSÜSTÜ EĞİTİMDE YÜKSEK LİSANS ve DOKTORA PROGRAMINA GİRİŞ KOŞULLARININ İRDELENMESİ ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA

Tolga GÖK, İlhan SİLAY

Dokuz Eylül Üniversitesi - Buca Eğitim Fakültesi - OFMAE Bölümü - Fizik Eğitimi Anabilim Dalı

ÖZET

Bu çalışmada, eğitim fakültelerinin yeniden yapılandırılması sonucu yüksek lisans (tezli-tezsiz) ve doktora programlarına giriş koşullarında meydana gelen değişimler irdelendi. Eğitim Fakültelerinde yer alan bazı bölümler (Ortaöğretim Fen ve Matematik Alanlar Eğitimi ile Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi) (3,5+1,5) yıl olmak üzere tezsiz yüksek lisans programını uygularken; bunların dışında yer alan (Eğitim Bilimleri, İlköğretim, Yabancı Diller, Güzel Sanatlar, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi) bölümler 4 yıl süreli lisans eğitimi vermektedir. Tezsiz yüksek lisans programını tamamlayan öğrenciler tezli yüksek lisans yapma şartı aranmaksızın; lisans eğitimi tamamlayan öğrenciler de, tezli yüksek lisans programını bitirdikten sonra sınavla doktora yapma hakkına sahip olmaktadır. Akademik açıdan bu durum değerlendirildiğinde, tezsiz yüksek lisans mezunlarının, bilimsel araştırmada kullanacakları yol, yöntem ve değerlendirme bilgilerinden yoksun bir düşünceyi tez formatına sokmadan doktora gibi akademik anlamda büyük önem taşıyan özgün bir çalışma yapabilmesinin ne derece doğru olacağı konusunda bir değerlendirme formu oluşturuldu ve Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesinde görevli öğretim elemanlarına uygulandı. Sonuçlar istatistiksel olarak değerlendirildi ve konuya ilişkin öneriler sunuldu.

Anahtar Kelimeler: Lisansüstü Eğitim, Lisansüstü Eğitime Giriş Sınavı

ABSTRACT

In this study, the changes in the application requirements for MA (with or without thesis) and the MS programmes after the re-structuring process of the education faculties were analyzed. In education faculties, while some departments such as Secondary School Science and Mathematics Education and Secondary School Social Fields for Second School Education has five year (3,5+1,5) undergraduate programmes, some departments such as Educational Sciences, Primary School Education, Foreign Languages, Fine Arts, Computer and Teaching Technologies Education have four year undergraduate programmes. Moreover, the graduates completing the masters' programme without thesis can have the right of applying for the Ph D programme. When viewed from academic perspective, this situation arises, a question. To what is it fair to accept the students who have no experience in writing for a Ph D study? An evaluation form was established on this question and conducted on the academic staff in Buca Faculty of Education in Dokuz Eylül University. The results were analyzed statistically and suggestions were presented.

Key Words: Graduate Education, Graduate Education Entrance

GİRİŞ

Bilim, evren ve yaşam hakkında toplanmış olan sistemli bilgiler bütünüdür. Bilimin amacı, evrenin ve yaşamın kurallarını araştırarak, insanın çevresiyle uyumlu bir toplum düzenine kavuşmasını sağlamaktır (Gökçe, 1999). Bu amaç doğrultusunda bilim, doğayı ve toplumu anlamak ve onu yönlendirmek işlevini yüklenmiştir. Yüklenilen bu işlevi gerçekleştirmek üzere bilim insanları bilim kurumlarında çalışmalarını yürütmektedirler. Günümüzde

bu bilim kurumları içerisinde en önemli yeri üniversiteler almaktadırlar (Tokat & Çıkrıkçı, 2004).

Üniversiteler, genel anlamda, ortaöğretim düzeyinden sonraki düzeyde eğitim sürecinin ele alındığı, bu süreçte kültürün, bir kuşaktan diğer bir kuşağa aktarılmasını ve yenileşmesini sağlayan; ayrıca gençleri çeşitli mesleklere hazırlama, bilimsel araştırmalarda bulunma gibi görevleri üstlenmiş yükseköğretim kurumlarıdır. Bu çerçevede, üniversitenin birinci hedefi araştırmalar yapmak, bilim ve iş

dünyasına nitelikli, uzman insan gücü yetiştirmektedir. İkinci hedefi ise üretilen bilimsel bilgilerin yayılmasını ve yaygınlaştırılmasını sağlamaktır. Bu hedefler içerisinde yer alan kaliteli bilim insanı yetiştirme görevi için, kabiliyetli gençlerin özel programlarla uzun süre yetiştirilmeleri gereklidir (Gökçe, 1999; Bayrakçeken, 1997).

Nitelikli bilim insanlarının yetiştirileceği bu özel programlar, üniversiteler bünyesinde açılan lisansüstü (yüksek lisans ve doktora) programlarıdır. Lisansüstü eğitimin işlevleri, üniversitelerin işlevleri ile paralellik göstermektedir. Bilim ve sanat üretmek, yaymak, toplumsal sorunları doğru algılamak, sorunlara çözüm önerileri getirmek ve üst düzey insan gücünün yetiştirilmesine katkıda bulunmaktır. Bu bağlamda, belirtilebilecek bu işlevler doğrultusunda, lisansüstü eğitimin önemi günümüzde giderek artmaktadır (Arıcı, 1997).

Bilgi çağının yaşandığı günümüz dünyasında gelişmiş ülkeler arasında yer alma savaşı tüm dünya ülkeleri arasında bütün hızıyla devam etmektedir. Özellikle son yıllarda, bu ülkeler mücadelede önde gelmenin temel şartının eğitime sağlanan destek ve yatırım ile kaliteyi yükseltmek olarak görmektedirler. Bu ülkelerin, eğitimde kaliteyi artırmada önemli rol oynayacak olan öğretmenlerin eğitimine verdikleri önem dikkat çekici boyutlardadır. Bu ülkelerde, öğretmen eğitimi alanında yapılan araştırmalar incelendiğinde, ülkemizin hayati önem taşıyan bu konuda oldukça geç kaldığı gözlenmektedir. Eğitim fakültelerimizdeki mevcut öğretmen yetiştirme uygulamaları bu kapsamda değerlendirildiğinde, dört yıllık lisans programı içerisinde, gerek alan bilgisine gerekse öğretmenlik formasyonuna ayrılan sürenin yeterli olmadığı görülmektedir. Özellikle, öğretmenlik formasyonu içerisinde yer alan okul deneyimi ve özel öğretim yöntemleri derslerine nitelik ve zaman açısından eğitim fakültelerinde gerekli çabanın ve duyarlılığın gösterilmesi gerekmektedir. Öğretmen yetiştiren eğitim fakültelerinin, uygulama alanı olması nedeniyle uygulamanın nitelik ve nicelik bakımından yetersiz düzeyde kalması mevcut uygulamanın en zayıf yönü olarak dikkat çekmektedir. Bu nedenlerden dolayı, öğretmenlerimize güçlü bir alan bilgisi yanında sağlam bir öğretmenlik formasyonu verilmesi ülkemizin geleceği açısından son derece büyük önem taşır.

Bilindiği gibi, Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı 1996 yılı başında ülkemizin ihtiyaç duyduğu öğretmen yetiştirme programlarının yeniden düzenlenmesi çalışmalarını başlatmış olup; eğitim fakültelerindeki lisans ve lisansüstü düzeylerde yürütülen programlarda bir takım değişiklikler ön görmüştür. Eğitim Fakültelerinde yapılan bu yeni düzenleme ile öncelikle 16. 8. 1997 tarih ve 4306 sayılı kanunla yürürlüğe giren ve 1997-98 öğretim yılında uygulamaya başlanan sekiz yıllık zorunlu ilköğretim düzeyindeki sınıf öğretmeni ve branş öğretmeni ihtiyacının karşılanması amaçlanmıştır. Bunun yanında ortaöğretim öğretmenli-

ğinin lisansüstü düzeye kaydırılması, lisans ve lisansüstü düzeydeki öğretmen yetiştirme programlarında yer alan derslerin yeniden düzenlenmesi ile daha nitelikli öğretmen yetiştirme yönünde önemli bir adım atılmıştır.

Yeni düzenlemeye göre oluşturulan, lisans ve lisansüstü düzeydeki programlar 1998-1999 eğitim-öğretim yılından itibaren uygulanmasına geçilmiştir. Bu kapsamda, eğitim fakültelerinde yürütülen yüksek lisans programını iki şekilde yürütülmesi planlanmıştır.

3,5 + 1,5 Seçeneği: İlgili alanın bulunduğu fakülte (alan fakültesi) ile eğitim fakültelerince ortak yürütülen birleştirilmiş lisans artı tezsiz yüksek lisans programları düzenlenebilir. Bu programların lisans kademesindeki öğrenciler ilk yedi yarıyıldaki derslerini alan fakültesinden alırlar. Bu derslerin tümünü başarı ile tamamlayan öğrenciler lisans kademesinin son yarıyılında o alanın nasıl öğretileceğine ilişkin ders ve uygulamalarını eğitim fakültelerinden alırlar ve bunları da başarı ile tamamlayan öğrencilere o alanın adını anadal, eğitimi de yandal olarak belirten lisans diploması verilir.

Lisans kademesini tamamlayan öğrenciler eğitim fakültesince ilgili enstitüye bağlı olarak yürütülen tezsiz yüksek lisans kademesine doğrudan geçirilirler. İki yarıyla eşdeğer bir süre içinde mezuniyet için öngörülen tüm şartları tamamlayan öğrencilere, ilgili alan öğretmenliğinin adını taşıyan yüksek lisans diploması verilir. Bu programı bitiren öğrenci sınavla doktora yapma hakkına sahip olur.

4 + 1,5 Seçeneği: Yükseköğretim Kurulunca, tespit edilen programlardan lisans diploması almış öğrencileri, lisans diploması almış oldukları programla ilgili ortaöğretim alanında öğretmen olarak yetiştirmek amacıyla üç yarıyla eşdeğer bir süreyi kapsayan yüksek lisans programları düzenlenebilir. Bu tür yüksek lisans programlarına, usul ve esasları Yükseköğretim Kurulunca tespit edilen sınavla öğrenci seçilir ve yerleştirilir.

Lisansüstü eğitimi akademisyenler için son derece büyük önem taşır. İyi yetişmiş bir akademisyen öncelikle lisans, yüksek lisans, son olarak da doktora eğitimini başarılı bir şekilde tamamlamak ister. Lisansüstü eğitiminin temeli, lisans düzeyine ilişkin temel bilimsel bilgilerle başlanır. Temel bilimsel bilgiler öğrenildikten sonra bilgilerin sentez yapıldığı basamağa geçilir bu basamak yüksek lisansdır. Zincirin son halkasını doktora eğitimi oluşturur. Doktora eğitimi ise, lisans ve yüksek lisans düzeylerinde kazanılan bilgilerin daha çok birleştirildiği ve ilgili literatürlerin yardımıyla bilimsel bir eserin ortaya çıktığı basamak olarak nitelendirilir. Bu bağlamda, tezsiz yüksek lisans düzeyini bitiren bir öğrencinin, akademik anlamda yukarıdaki hiyerarşiyi göz önünde bulundurmadan doktora yapmasının ne kadar doğru olacağı tartışıla bilinir.

1998-1999 eğitim öğretim yılında, YÖK böyle bir ça-

Lisansüstü Eğitimde Yüksek Lisans ve Doktora Programına Giriş Koşullarının İrdelenmesi Üzerine Bir Çalışma

lişmayı başlattı. Tezsiz yüksek lisans (3,5+1,5) mezunlarına sınavla doktora geçiş hakkı tanıdı. Eğitim Bilimleri Enstitüleri bu durumda bulunan öğrencileri doktora kabul edebilmek için YÖK'ün belirlediği kriterleri dikkate alarak; Lisansüstü Eğitimi Giriş Sınavından belirli bir puan, lisans düzeyine ilişkin yüksek bir akademik not ortalaması ve özellikle de doktora başlamadan önce çalışacağı alana ait bir konu üzerinde proje hazırlanmasını istemek gibi kriterler getirildi. Bu kriterleri yerine getiren öğrenciler, ilgili anabilim dallarınca yapılan sınavlara girerek doktora yapma hakkına sahip olabilirler. Gerçekten doktora çalışması yapabilmek için bu kriterleri yerine getirmek ne kadar doğrudur. Bu düzeyde bulunan bir öğrencinin, bilimsel anlamda bir araştırmanın nasıl yapılacağını bilmeden, ilgili araştırmalar sonunda elde edeceği bilgileri sentez ve değerlendirme bilgilerinden yoksun olarak ve belki de en önemlisi düşüncelerini yazıya dökmeden yani bir tez hazırlamadan doktora yapılması uygun mudur.

YÖNTEM

Eğitim Fakültelerinin yeniden yapılandırılması sonucu, bazı bölümler 4 yıllık lisans eğitimi verirken, bazı bölümler de (3,5+1,5) yıl süreli tezsiz yüksek lisans programı uygulamaktadır. Tezsiz yüksek lisans programını tamamlayan öğrenciler, tezli yüksek lisans yapma şartı aranmaksızın; lisans eğitimini tamamlayan öğrenciler de, tezli yüksek lisans programını bitirdikten sonra, sınavla doktora yapma hakkına sahip olmaktadır. Bu koşul göz önüne alınarak konuya ilişkin bir görüş formu hazırlandı. Bu form, öğretim üyelerine yönelik olmak üzere toplam üç kısımdan (kişisel bilgiler, konuya ilişkin hazırlanan 5'li Likert tipi 12 madde ve son olarak ta öğretim üyelerinin görüşleri) meydana getirildi. Değerlendirme formu, Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi'nde ulaşılabilen öğretim üyelerine uygulandı. Anketten elde edilen verilerin frekans dağılımları incelendi.

Anketin Değerlendirilmesi

1. Ankete katılanların %87.2 sini bay, %12.8 ini bayan öğretim elemanları oluşturmaktadır.
2. Anketin uygulandığı örneklem kümesini, %31.9 u Prof. Dr., %14.9 u Doç. Dr., ve % 53.2 sini Yrd. Doç. Dr. lar oluşturmaktadır.
3. Öğretim elemanlarının, %8.5 i Eğitim Enstitüsü+Lisans Tamamlama, %27.7 si Eğitim Fakültesi, % 46.8 i Fen- Edebiyat Fakültesi, %12.8 i Yüksek Öğretmen Okulu ve %4.3 ü ise diğer fakülte mezunlardır.
4. Öğretim üyelerinin % 6.4 ü Eğitim Bilimleri, %4.3 ü Güzel Sanatlar, %27.7 si İlköğretim, %38.3 ü Orta Öğretim Fen ve Matematik Alanlar Eğitimi, %14.9 u Orta Öğretim Sosyal Alanlar Eğitimi, %4.3 ü Türkçe, %4.3 ü Yabancı Diller bölümlerinde görevlerini sürdürmektedirler.
5. Öğretim üyelerinin %12.8 i (6-10 yıl), %27.7 si (11-15 yıl), %12.8 i (16-20 yıl), %21.3 ü (20-25 yıl), %25.5 i (25 yıl ve üstü) akademisyen olarak meslek hayatlarını sürdürmektedirler.
6. Öğretim üyelerinin % 78.7 si, 4 yıllık lisans mezunlarının tezli yüksek lisans programını tamamladıktan sonra sınavla doktora başlamalarının doğru olduğuna katılırken, %2.1 i ise hiç katılmıyor.
7. Öğretim üyelerinin % 34 ü, 4 yıllık lisans mezunlarının tezsiz yüksek lisans programını tamamladıktan sonra sınavla doktora başlamaları fikrine tamamen katılırken, % 19.1 i ise hiç katılmıyor.
8. Öğretim üyelerinin % 29.8 i, (3,5+1,5) yıllık tezsiz yüksek lisans mezunlarının sınavla doktora başlamaları doğru olduğuna katılırken, % 19.1 i ise hiç katılmıyor.
9. Öğretim üyelerinin % 46.8 i, (3,5+1,5) yıllık tezsiz yüksek lisans mezunlarının tezli yüksek lisans programını tamamladıktan sonra sınavla doktora başlamalarının doğru olduğu fikrine tamamen katılırken, % 19.1 i ise hiç katılmıyor.
10. Öğretim üyelerinin % 38.3 ü, (3,5+1,5) yıllık tezsiz yüksek lisans mezunlarının sınavla doktora kabulü için son (1,5) yıllık süre içinde tez, proje ve benzeri çalışmalarının programda yer alması fikrine tamamen katılıyor.
11. Öğretim üyelerinin % 57.4 ü, tezsiz yüksek lisans programını tamamlayan öğrencilerin, tez çalışmasında kullanılan yöntemleri bilmeden sınavla doktora programına kabulü doğru olduğu fikrine hiç katılmıyor.
12. Öğretim üyelerinin % 53.2 si, tezli yüksek lisansı tamamlayan öğrencilerin, doktora programında daha başarılı olacağı fikrine tamamen katılıyor.
13. Öğretim üyelerinin % 44.7 si, tezsiz yüksek lisansı tamamlayan öğrencilerin, doktora programında daha başarılı olacağı fikrine hiç katılmıyor.
14. Öğretim üyelerinin % 51.1 i, tezli yüksek lisansı tamamlayan öğrencilerin, araştırmalarında kullanacakları yol, yöntem ve değerlendirme bilgilerine daha çok hakim olur fikrine tamamen katılıyor.
15. Öğretim üyelerinin % 36.2 si, tezsiz yüksek lisansı tamamlayan öğrencilerin, araştırmalarında kullanacakları yol, yöntem ve değerlendirme bilgilerine daha çok hakim olur fikrine hiç katılmıyor.
16. Öğretim üyelerinin % 25.5 i, tezli yüksek lisans eğitiminde verilen ders içerikleri doktora için yeterli olduğu fikrinde kararsızdırlar.
17. Öğretim üyelerinin % 38.3 ü, tezsiz yüksek lisans eğitiminde verilen ders içerikleri doktora için yeterli olduğu fikrine hiç katılmıyorlar.

Konu hakkında bazı öğretim üyelerinin görüşlerinden örnekler;

- *Tezsiz yüksek lisans programlarını tamamlayanların, doktora katılabilmeleri için, ön koşul dersler konulmalı (Araştırma teknikleri, proje çalışması vb.) ve geniş bir planlama yapılmalıdır (Yrd. Doç. Dr.).*
- *Doktora programına katılmak için mutlaka tezli yüksek lisans eğitiminden geçilmelidir (Doç. Dr.).*
- *Araştırma, tez çalışma yöntemleri ve yapacakları doktora tezine ışık tutacak derslerin verilmesi uygun olur, kanaatindeyim (Yrd. Doç. Dr.).*
- *Tezsiz yüksek lisans programı uygulanabilir. Ancak, doktora sınavına girecek adayların mutlaka yüksek lisans tez çalışması yapmaları ve tez çalışması yapmalarına yarayacak yöntem ve değerlendirme dersleri almaları istenmelidir (Prof. Dr.).*
- *Doktora öncesinde tezli yüksek lisans bir ön koşul olsa da, bunun doktora aşamasında bir başarı nedeni olması kuşkuludur. Çünkü her aşama ayrıca kendi içinde bir çaba gerektirir. Ayrıca "başarı" sözcüğü, ölçüsü hemen gösterilebilecek bir sınav konusu değildir, görecelidir; sonuçlar, yıllar sonra kendini gösterebilir (Doç. Dr.).*
- *Lise öğretmenlikleri için eğitim süresinin 4 yıldan 5 yıla çıkarılması, içeriği de uygun biçimde doldurmak kaydıyla, uygun olabilir. Ancak, şimdiki durum, önceden 4 yıl boyunca alınan alan eğitimi, genel eğitim bilimleri derslerinin 5 yılın son 1,5 yılına kaydırılmasıdır ki bu uygulama hem kendi içinde tutarlı değil (alan bilgisi/alan eğitiminin birbirinden kopması yüzünden) hem de doktora eğitimi için hak etmediği bir ayrıcalığa yol açma durumunda bir grup tez yaparken bir grubun tezsiz doktora geçişi hak edilmeyen bir ayrıcalığın/bir yozlaşmanın göstergesi gibi geliyor (Prof. Dr.).*

SONUÇ ve ÖNERİLER

Doktora eğitimi yapacak adaylarda, kesinlikle tezli yüksek lisans şartı aranmalı ve ayrıca doktora eğitimine alınacak bireylerin seçimine de büyük özen gösterilmesi gerekmektedir. Çünkü, bilim adamı olmanın temeli, doktora eğitimi ile başlamaktadır. Çalışma, sabır, fedakarlık isteyen bir uğraştır. Bu nedenle de, belirli nitelikleri taşıyan bireylerin seçilmesini zorunlu hale getirmektedir.

Doktora eğitimine alınacak bireylerin seçiminde; lisans ve lisansüstü akademik başarıları, Lisansüstü Eğitim Giriş Sınavı (LES) başarıları, yabancı dil bilgisi gibi objektif ölçütler olmalıdır. Bunun yanında adaylarda; iletişim becerileri, entelektüel kişilikleri vb. özelliklerinin de ölçülmesi gerekmektedir.

Günümüzde akademisyen olmak gerçekten kolay bir uğraş değildir. Bu uğraşmayı kolaylaştırmak için bazı ödünlerin verilmesi de doğru değildir. Bu nedenle akademik hiyerarşiye dikkat etmek gerekir. Doktora yapacak bir kişinin, öncelikle tezsiz yüksek lisans eğitimi değil, tezli yüksek lisans programını bitirmesi gerekmektedir. Ancak bu noktada, doktora yapılabilecek düzeye ulaşılmış olunur. Bu kapsamda, tezsiz yüksek lisansı bitiren öğrencilerin sınavla doktora kabul edilmesi için bazı şartların yerine getirilmesi istenilmektedir. Örneğin; yüksek lisans derslerinin okutulması, tez çalışmasına benzer bir projenin hazırlanması vb. değişik düşünceler ortaya atarak, öğrencilerin doktora başlamalarını sağlamak onları sıkıntıya düşürmekten başka bir şey değildir. Amaç hedefe ulaşmaksa, bu işin daha sistemli ve daha planlı yapılması gerekmektedir. Çünkü akademik anlamda doktora çalışması bir kişinin kimliğini yansıtır. Bu bağlamda, tezsiz yüksek lisans öğrencilerinin doktora kabulü ancak tezli yüksek lisans programını bitirmesi ile sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Ancı, H. "**Bilim Adamı Yetiştirme; Lisansüstü Eğitim ve Sorunları**", Sosyal Bilimler Alanında, TÜBİTAK Yayınları, 1997, Ankara.
- Baykul, Y. "**İstatistik Metotlar ve Uygulamalar**", Meteksan Yayınları, 1999, Ankara.
- Bayrakçeken, F., "**Bilim Adamı Yetiştirmede Güçlükler ve Çözüm Yolları**", TÜBİTAK VI. Bilim Kongresi Bilim Adamı Yetiştirme Grubu Tebliği, TÜBİTAK Yayınları, 1977, Ankara.
- Gökçe, B., "**Toplumsal Bilimlerde Araştırma**", Savaş Yayınları, 1999, Ankara
- Tokat, E., Çıkrıkçı, N., "**Lisansüstü Eğitimi Giriş Sınavı (LES) ve Diğer Kabul Ölçülerinin Yordama Geçerliliğine İlişkin Bir Çalışma**", Eğitim Bilimleri ve Uygulama, C. 3, S. 5, Haziran 2004.
- YÖK, "**Eğitim Fakültesi Öğretmen Yetiştirme Lisans Programları**", Mart 1998, Ankara.
- YÖK, "**Eğitim Fakülteleri Öğretmen Yetiştirme Programlarının Yeniden Düzenlenmesi**", Mart 1998, Ankara.